

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Moșincă
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clo.
 Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889
ISSN-L 2734 -6889

Tisza István – omul care a pornit războiul

Prof. univ. Dr. Dumitru PREDA

Atunci când, la 18/31 octombrie 1918, gloanțele soldaților revoluționari unguri puneau capăt vieții fostului șef autoritar al guvernului de la Budapesta, Tisza István, reîntors de curând de pe frontul italian la cererea suveranului său, se semna practic încheierea unei întregi epoci din istoria Ungariei. „Cu Tisza – avea să sublinieze «Telegraful român» din ziua de joi 25 octombrie/7 noiembrie – a dispărut unul dintre bărbații Ungariei vechi, care n-a căutat niciodată prietenia sinceră cu poporul român.” Iar N. Iorga, în „Neamul românesc” din 22 octombrie/4 noiembrie, tipărit la Iași, conchidea: „Avem voie să spunem că este o Nemesis, o teribilă Nemesis pentru oamenii cari provoacă marile catastrofe istorice și privesc cinic și sfidător la ultimele lor consecințe.”

TISZA István (1861-1918)

Cel despre care s-a spus că a fost întruchiparea perfectă a naționalismului tradițional maghiar, caracterizat prin trufie și intransigență fără egal în Europa, nu avea totuși, în acel moment exploziv, decât 57 de ani. Fiu al liderului liberal Tisza Kálmán, premier al Ungariei între 1875-1890, provenind dintr-o veche familie de nobili de țară, de religie calvină, ale cărei pasiuni dominante – se spune – le-au constituit *Biblia, politica și... caii*, tânărul Tisza István a fost crescut în castelul de la Geszt într-o atmosferă severă, patriarhală, tipic aristocratică, cu reguli și principii stricte, care nu trebuie abandonate, ci din contră, afirmate și apărate

cu obstinație. Cunoștințele i-au fost sporite mereu odată cu însușirea, în afară de germană, a limbilor de circulație franceza și engleza, alături de elemente de latină și elenă. După o scurtă trecere pe la Universitatea din Budapesta, și-a completat studiile de Drept la Berlin și Heidelberg, într-o epocă în care strălucirea cancelarului de fier al Germaniei, Otto von Bismarck, atinsese apogeul la Congresul european încheiat cu Pacea de la Berlin din 1878. De altfel, biografia lui Tisza subliniază admirația nelimitată a acestuia pentru cel care făurise unitatea și puterea celui de-al doilea Reich, lucru evidențiat și din paginile singurei sale cărți publicate, *De la Sedan*, ce-i sunt dedicate.

Nu ezită să treacă prin Parisul frământărilor unei Franțe învinse, dar Londra și, în general, Marea Britanie îi atrag cu deosebire atenția prin sobrietatea, disciplina și ordinea socială imprimată de un sistem politic temeinic așezat și ierarhizat, în care rolul nobilimii vechi era încă predominant.

Dar, în primul rând, aveau să-l atragă autoritatea și prestigiul acestei clase conducătoare, față de care a nutrit o dragoste, am putea spune, aproape fanatică. Ideea statului național maghiar „unic și etern” i-a fost, de altfel, prejudecata supremă. „Acest stat – a precizat el – l-a format națiunea maghiară, națiunea care și-a imprimat într-însul caracterul etnic și pentru nimic în lume n-ar lăsa ceva din acest punct de vedere, nici cât un fir de păr.” În numele acestei veritabile dogme, al visului măririi Ungariei, s-a manifestat cu energie pe tot parcursul activității sale politice începute de timpuriu, curând după revenirea în țară, în 1886, când era ales deputat la numai 25 de ani.

Continuator fidel al liniei politice a tatălui său, pe care-l va succeda la conducerea Partidului Liberal, linie politică desemnată de loialitatea ireproșabilă față de Coroana habsburgică, Tisza s-a impus prin tăria convingerilor și caracterul său de fier, dominator. În concepția sa, Ungaria trebuia întărită în fața tuturor curentelor naționaliste ale celorlalte naționalități din imperiu, refuzând orice experiențe constituționale federaliste și democratice care să fi diminuat rolul țării și națiunii maghiare, elementul cel mai sănătos și cel mai puternic al Dublei Monarhii. Aceasta era, la rândul ei, necesară menținerii forței și dominației maghiare, în numele acesteia, al „marii unități naționale maghiare”, cerând subordonarea totală a intereselor cetățenilor săi. Conștient de contradicțiile existente în relațiile internaționale, care puteau să ducă, drept urmare a disputelor dintre marile puteri, chiar la un conflict continental generalizat, Tisza avea să susțină cu consecvență întărirea armatei imperiale, în care vedea baza și siguranța existenței Dublei Monarhii. „Trebuie să fim pregătiți – afirma el încă din 1889 – căci dacă acest conflict general izbucnește, el nu va fi un joc de copii și va putea ușor să antreneze lupta supremă a națiunii maghiare pentru apărarea existenței sale.”

Surprinzător în aparență pentru cei care-i cunosc conduita politică externă – de apropiere și cooperare strânsă cu Germania –, pe fondul poziției intolerante față de partizanii de orice natură ai lărgirii pactului dualist din 1867 și chiar ai realizării independenței complete a Ungariei (!), în vara anului 1914, Tisza – parcă prevăzând finalul conflictului mondial – s-a opus din răspuțeri declanșării războiului împotriva Serbiei, preferând o soluție diplomatică. Sub presiunea responsabililor militari din Monarhie și ai celui de-al II-lea Reich, el avea totuși să cedeze: „Noi nu putem acționa altfel, dar facem acest lucru cu o mare durere”, va explica gestul său, ca premier al Ungariei, odată angajat în luptă depunând toată energia posibilă pentru obținerea victoriei, apărând, astfel, în ochii contemporanilor ca un campion al războiului.

Un capitol distinct al activității sale politice, care trebuie încă circumscris concepției generale privind „chestiunea naționalităților”, îl reprezintă relațiile cu românii și cu Partidul Național Român din Transilvania, ca principal reprezentant al intereselor acestora. În toate situațiile, el a subliniat că locul populației românești din Monarhie se află numai în cadrele politicii naționale maghiare, afirmând – așa cum a făcut-o în discursul său din camera deputaților din 20 februarie 1914: „Chiar și visurile naționaliste cele mai șoviniste (*sic!*) cer ca românii din Monarhia aceasta să vină în ajutorul caracterului dualistic al Monarhiei și al domniei preponderente a maghiarimei.”

Deși în mai multe ocazii și-a exprimat opinia că „exercitarea puterii statului ungar nu constă în prigonirea naționalităților, ci-n împlinirea dezideratelor lor”, linia de conduită a lui Tisza în chestiunea românească s-a dovedit, în mod constant, dură, fără toleranță, intransigentă, „mânia sa patriotică” împotriva tuturor acelor „amăgitori” și „agitatori” – cum îi numea pe conducătorii mișcării de emancipare – fiind concretizată în numeroase măsuri restrictive și punitive, înăsprite mult în anii de război. „Noi – arăta într-o altă împrejurare Tisza – numai aceleia îi întindem prietenește mâna – fie el de orice limbă – care este și se simte membru al națiunii politice maghiare.”

În 1910, la fondarea noului său Partid Național al Muncii, declarându-se categoric împotriva existenței „partidelor naționaliste”, ținea să precizeze cu claritate: „Câtă vreme, în numele românilor, ni se

adrează bărbați care vorbesc despre o atitudine politică deosebită a naționalităților, nimeni să nu aștepte din partea națiunii maghiare o altă atitudine decât aceea reclamată de interesele vitale ale maghiarismului.”

Considerând statul „național” ungar drept „un campion al libertăților și naționalităților”, existența și puterea acestuia fiind, în opinia sa, „singura cheazășie puternică a existenței propriului lor neam, a propriei lor naționalități”. Tisza nu putea să nu recunoască, cu amărăciune, în ajunul războiului: în „cea mai mare parte a ținuturilor locuite de români în țara aceasta (Austro-Ungaria – *n.n.*), societatea ungurească și cea românească stau încă tot străine față în față...”, acuzând, cu vehemență, pe liderii comunităților românești, politici, culturali și religioși, de fanatism, ca instigatori și chiar teroriști!

Și tot el, care s-a arătat a fi un slab psiholog și un om politic plin de prejudecăți, fără suplețe în dialogul cu reprezentanții românilor – adică ai acelei populații care constituia majoritatea absolută a locuitorilor Transilvaniei și celorlalte străvechi provincii românești de dincolo de Carpați înglobate Dublei Monarhii – va fi cel care avea să aprecieze că aliatul firesc și necesar al ungarilor era neamul românesc, relație văzută însă într-un evident raport de subordonare. Pentru că, în aceeași concepție dogmatică a sa, națiunea maghiară îndeplinea „o misiune istorică” în această parte a Europei, că numai „nouă trebuie să ne mulțumească vecinii din Răsărit (adică românii – *n.n.*) că i-am introdus în politica europeană” și, în fine, că „singura garanție serioasă a independenței României” nu putea fi decât „o monarhie austro-ungară puternică”.

Deși legat printr-un tratat de alianță secret de Monarhia Austro-Ungară, statul român – a cărui politică față de românii aflați încă sub dominație străină evoluase în direcția găsirii unor forme și mijloace mai active de susținere a aspirațiilor lor – nu prezenta, în ochii lui Tisza, o garanție pentru menținerea în viitor a unor relații de bună vecinătate, ci un pol de atracție tot mai activ și convingător pentru forțele de eliberare. „Dintre diferitele popoare care viețuiesc în țara noastră – sublinia Tisza –, în pieptul concetățenilor mei români pulsează cel mai puternic simțământ național și conștiința națională, zic, cea mai puternică, fiindcă de fapt găsesc la dâșii mai din belșug puterea materială, spirituală și morală, fiindcă nemijlocit la granițele țării noastre se ridică regatul mândru al României independente, într-o strălucire nebănuită, și care în acest moment alimentează cu tărie însuflețirea națională și conștiința națională.”

În calitate de șef al guvernului ungar, Tisza a căutat să consolideze apărarea în zonele de frontieră, fiind conștient că neutralitatea României era doar vremelnică. În condițiile în care opinia publică a țării reclama tot mai insistent alianța cu Atlanta, iar Guvernul Brătianu nu se arăta capabil să îi reziste presiunii acesteia. „În acest război de agresiune – scria el împăratului Franz Joseph, încă din 8 iulie 1914 – trebuia să situăm armata rusă și armata română în tabăra inamicilor noștri, ceea ce – adăuga el – ar face ca șansele noastre în război să fie defavorabile.”

„Scrisorile de război” ale premierului Ungariei publicate mai întâi în Germania, apoi la Paris în 1932 și un an mai târziu la Budapesta, constituie până astăzi documente capitale pentru înțelegerea politicii maghiare față de România și români. În această primă selecție amplă ne-am oprit asupra primului an de război (1914–1915), an în care desprinderea politică a României de Austro-Ungaria este decisivă, pe toate planurile. An în care toate tentativele, uneori aproape disperate, ale Berlinului de a găsi căi și mijloace, inclusiv prin avansarea unor compensații teritoriale, s-au lovit de opoziția categorică a lui *homo regius*, încrederea extraordinară a bătrânului împărat Franz Joseph în Tisza conferindu-i autoritatea de a respinge orice soluții care ar fi putut atenta la integritatea „statului național maghiar”.